

CAPUT XXXI — *Excusat proficitatem libri.*

64. Longior evasit liber hic quam volebam, quamque putaveram. Sed legenti vel audienti, cui gratus est, longus non est: cui autem longus est, per partes eum legat, qui habere vult cognitam; quem vero cognitionis ejus piget, de longitudine non queratur.

Ego tamen Deo nostro gratias ago, quod in his quatuor libris non qualis ego casem, cui multa desunt, sed qualis esse debeat, qui in doctrina sana, id est christiana, non solum sibi, sed etiam aliis laborare studet, quantumcumque potui facultate disserui.

ADMONITIO

DE SEQUENTE LIBRO DE VERA RELIGIONE (a).

Inter opuscula quæ S. Augustinus nondum presbyter (quam dignitatem anno 391 adeptus est) emisit in locum, postremum in Retractationibus locum assignat libro de vera Religione; quem ideo ad annum 399 referendum censemus. Jam ante annos aliquot hujus argumenti tractationem Romaniano civi suo et Mæcenati pollicitus erat, uti meminit capite septimo, numero duodecimo. Id vero in se receperat scribens anno 386 contra Academicos, libro secundo, capite tertio, numero octavo. Porro in epistola decima quinta, ad Romanianum, numero primo, confectum a se opus memorat, ipsi propediem transmittendum.

Evodium postea de existentia Dei dubia quædam proponentem ad hunc librum remittit in epistola centesima sexagesima secunda, numero secundo; patetque ex epistola vigesima septima, numero quarto, ad Paulinum, eundem librum unum esse ex quinque illis, quos *Pentateuchum contra Manichæos* appellat Paulinus, qui eos ab Alypio dono acceperat, et quorum occasione in laudem Augustini sic exclamat in epistola vigesima quinta, numero primo: *O vere sal terræ, quæ præcordia nostra, ne possint sæculi vanescere errore, conduntur! O lucerna digne supra candelabrum Ecclesiæ posita, quæ late catholicis urbibus de septiformi lychno partium oleo lætitiæ lumen effundens, densas licet hæreticorum caliginis discutiis, et lucem veritatis a confusionis tenebrarum, splendore clarifici sermonis enubitas!* etc. Certe liber de vera Religione, si quis alius, hoc elogium Augustino demeretur. Etsi enim recens tum, cum eum scripsit, in veræ religionis partes perductus esset, nec alio quam christiani catholici nomine præditus; eo tamen sublimi modo christianæ religionis sacramenta exponit, oppositorumque dogmatum in primis Manichæorum revellit fundamenta, ut jam tum absolutissimi doctoris et strenuissimi episcopi vices impleverit.

Vide lib. 1, cap. 13, Retractationum, col. 602, a verbis; Tunc etiam de Vera Religione, n. 1, usque ad col. 605, n. 9, verbis, Vitæ bonæ ac beatæ via. M.

(a) In B., librum de Moribus Manichæorum sequitur liber de vera Religione. Melius hic adaptari videtur, utpote naturale libri de Doctrina Christiana complementum. M.

S. AURELII AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE VERA RELIGIONE

Libri unus (a).

Præmisso veram religionem non reperiri apud Paganos, neque in secta ulla, præterquam in catholica Ecclesia; mox divinæ œconomæ erga humanam salutem historia (quod quidem christianæ religionis caput ac fundamentum est) sic explicatur, ut Manichæorum de duabus præsertim naturis seu de mali origine et natura errores revincantur. Agitur de duplici via qua Deus hominibus consultit, auctoritate credentes ad salutem vocans, intelligentes ratione. Quippe ratione subnixus homo ex rebus inferioribus ad Deum evehitur: imo ad ipsum prosequendum admonetur ex ipsis vitis, de quorum triplici genere prolixum hic sermonem instituit Augustinus; qui denique unum verum Deum, id est, Trinitatem, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum vera religione colendum esse concludit.

CAPUT PRIMUM. — *Philosophi de religione aliud in scholis docebant, aliud in templis profitebantur.*

1. Cum omnis vitæ bonæ ac beatæ via in vera religione sit constituta, qua unus Deus colitur, et purgatissima pietate cognoscitur principium naturarum omnium, a quo universitas et inchoatur et perficitur et continetur.

ADMONITIO PP. SEQUENTIUM.

In hujus libri recensione consultimus Mss. Thuaneum, Regium, Navarricum, Sorbonicum, Victorinum, Casalensem, Corbeicensem, Gemmeticensem, Audoenensem, Beccensem, Germanensem, e Bibliotheca Remensis ecclesiæ unum; lectiones ad nos misas Mss. Cisterciensis, Arnulienis, Vaticani, et lectiones Belgicorum quatuor apud Lov.; editiones denique Bad. Fr. Lov. et Arnaldi.

Comparavimus præterea eas omnes editiones initio Retr. et Confess., t. 1, memoratas. M.

(a) Scriptus circiter an. Christi 390.